

Головне завдання наукової бібліотеки ПДАТУ зберегти видання, які складають фонд, та шукати шляхи поповнення книгозбірні новими сучасними виданнями.

Бібліотека покликана розуміти поточні та прогнозувати перспективні інформаційні потреби користувачів, створювати і надавати відповідні послуги. Головне в роботі бібліотеки – модернізація змісту її діяльності. Це дає шанс для бібліотеки перейти на новий рівень діяльності – стати основним зберігачем інформаційних ресурсів, забезпечувати доступ до інформації, формувати у користувача навички роботи з різними джерелами інформації.

Список використаних джерел:

1. Гошанська І.С. Проблеми ефективного управління формуванням бібліотечно-го фонду. *Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів* : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 50-річчю наук. б-ки ХНУ, 15-16 берез. 2012 р. Хмельницький : ХНУ, 2012. С. 220-225.
2. Лобузін К. Технології організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності: монографія / НАК України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2012. 375 с.
3. Мацібора Н.Г., Домбровська Л.В. Зберігання бібліотечних фондів: традиційні та новітні підходи. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського* : зб. наук. пр. / АПН України; ДНПБУ ім. В.О. Сухомлинського. Київ : Пед. думка, 2012. Вип. 3. С. 232-244.
4. Подуфала Ю., Рябець І. Інформаційне забезпечення комплектування документно-інформаційними ресурсами бібліотеки ВНЗ. *Вісник Книжкової палати*. 2016. №2. С. 26-28.

The historical stages of development of the book fund of the library of the State Agrarian and Engineering University in Podilya are presented. Modern tendencies of updating of information resources are examined.

Key words: library fund, innovative changes, electronic resources.

Отримано: 12.03.2018

УДК 94:02(477.43):930«20»

Н. М. Синиця, м. Хмельницький

ІСТОРІЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ У ВИДАННЯХ ПОЧАТКУ ХХІ ст.

У статті розкривається історія бібліотечної справи на Хмельниччині, яка висвітлена у виданнях початку ХХІ століття. Це видання, які виходили до ювілеїв бібліотек, матеріали науково-практичних конференцій, монографій. Подається матеріал на основі фонду Хмельницької ОУНБ.

Ключові слова: бібліотека, публічна бібліотека, наукова бібліотека, родова бібліотека, книга, еклібрис історія бібліотечної справи, дослідження, видання, краснаствство, конференція, монографія.

Вивчення історії бібліотек краю, їх становлення і розвитку є важливим завданням бібліотек, оскільки як Україні загалом, так і окремим її регіонам властиві свої специфічні бібліотечні процеси, власні підходи до розробки як загальних, так і окремих проблем бібліотечної діяльності. Окрім того історія

бібліотечної організації, розвитку, становлення є ключем до пізнання процесів, що відбуваються у бібліотечній справі сьогодні.

У вивченні історії бібліотек України у XIX-XX ст. чільне місце посідає біографічний напрям досліджень, у т. ч. дисертаційних. Зростаючий потік наукових публікацій був обумовлений намаганнями як ліквідувати «білі плями» в історії бібліотечного руху, так і об'єктивно переосмислити внесок тих чи інших діячів у бібліотечну і бібліографічну науку і практику – Д. Багалія, Л. Биковського, Б. Боровича, Б. Грінченка, О. Грушевського, Є. Кивлицького, І. Корнєйчика, І. Кревецького, А. Маркевича, С. Маслової, Ю. Меженка, І. Огієнка, С. Постернака, С. Сірополка, Ю. Сіцінського, М. Сумцова, Н. Фрідьсої, Л. Хавкіної, М. Ясинського та багатьох ін. Історія бібліотечної справи за доби Незалежності України має незаперечні здобутки і зберігає позитивну динаміку в наукових дослідженнях. Водночас багато аспектів історичного минулого бібліотечної справи в Україні ще залишаються недослідженими як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Історія бібліотек Хмельниччини віддзеркалює історію становлення і розвитку культури краю, розкриває історичну місію бібліотек, їх функції у суспільстві у різні хронологічні періоди. Історія кожної бібліотеки особлива і багатогранна, тому вивчення власної історії кожною бібліотекою області сприяє підвищенню її престижу, є вагомим внеском у розвиток бібліотечного та історичного краєзнавства, невід'ємною частиною документального та достовірного висвітлення культурної спадщини.

Історія бібліотек Хмельницької області висвітлювалась у працях науковців, дослідників-краєзнавців, зокрема О.М. Завальнюка, П.Я. Слободянюка, О.П. Григоренка, С.М. Єсюніна, О.Б. Комарницького, В.С. Прокопчука, Т.К. Прокопчук, Ю.А. Хоптяра, І.К. Михалевича та інших.

У XX ст. вивченням історії бібліотечної справи області та зокрема публічних (масових) бібліотек, обласної універсальної наукової бібліотеки займалися директори обласної бібліотеки М.І. Мілготін, який у 1958 році підготував історичний нарис про бібліотеки «Бібліотеки Хмельниччини в минулому і тепер» [10], В.П. Гусько, С.Л. Карван, Н.М. Синиця. Значний внесок у вивчення історії бібліотек вніс перший керівник Хмельницького обласного історико-краєзнавчого товариства, головний бібліограф ОУНБ С.К. Гуменюк – автор понад 500 праць з історії та культури Поділля. У 1991 році на конференції «Хмельницькому-500» на бібліотечній секції, присвяченій 90-річчю Хмельницької ОУНБ, були розглянуті питання історії бібліотечної справи, роль бібліотек у культурно-національному відродженні, роль краєзнавчої бібліографії у діяльності бібліотек, вперше заговорили про Національну програму «Документальна пам'ять України». У тому ж році підготовлено і видано рекомендаційний бібліографічний список «Ювілей книгозбірні».

Аналіз видань матеріалів з історії публічних бібліотек Хмельниччини, показує, що готувались видання, в основному, до відзначення ювілейних дат.

У 2001 році з нагоди 100-літнього ювілею Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека підготувала науку видань: збірник «Бібліотека і час» [8], який став своєрідним літописом бібліотеки; збірник науково-практичної конференції «Бібліотеки в інформаційному суспільстві» [2], бібліографічний покажчик «Покликання-бібліотекар» [1]. Бібліотека щороку готує бібліографічні покажчики, які розкривають різні аспекти бібліотечної діяльності: щорічники «Літературна Хмельниччина», «Література про Хмельницьку область», «Календар знаменних і пам'ятних дат», «Книга Хмельниччини», тематичні – «Бібліотечний раритет Хмельниччини» (2006), «Бібліотека – регіональний центр інформації: (з до-

свіду роботи бібліотек-музеїв» (2007), «Науково-дослідна робота в бібліотеках Хмельниччини. Вип. 1-12» (2005-2017), «Об'єднуємось за покликом душі: за підсумками обласного огляду-конкурсу на кращу організацію роботи клубу (об'єднання) за інтересами для дорослих користувачів бібліотек» (2010), «Герої України: Хмельницька область» (2016), «Хмельниччина в літописі Незалежної України» (2001, 2017). У 2017 році колективом бібліотеки підготовлено і видано перший випуск ретроспективного каталогу «Газети Хмельниччини 1944-2017 роки», де подається інформація про місцеві газети, які зберігаються у фондах бібліотеки. У виданні в алфавітному порядку подано повний бібліографічний опис сучасних назв газет. Каталог доповнений географічним покажчиком. Видання характеризує історію формування фонду бібліотеки газетними виданнями і дає науковцям і краєзнавцям джерельну базу для нових досліджень [7].

Велику пошукову роботу з вивчення своїх установ здійснюють наукові бібліотеки навчальних закладів. Колектив наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка досліджує історію бібліотечної справи на Поділлі, видав три випуски «Наукових праць» серії «Бібліотекознавство. Книгознавство», в якому розглядається історія бібліотек і бібліотечної справи в різних аспектах: Видатні постаті в царині бібліотечної праці; Бібліотечна справа в Україні: історія становлення і розвитку; Традиції та інновації в діяльності бібліотек ВНЗ; Бібліотечне краєзнавство та регіональні дослідження; тощо. Велике значення для вивчення історії бібліотечної справи має науково-бібліографічна діяльність наукової бібліотеки, вагомий доробок якої належить В.С. Прокопчуку. Він також брав участь у створенні зведеного каталогу і розпису змісту усіх 12-ти випусків «Трудов Подольского епархиального историко-статистического комитета» за 1876-1916 р.р.

На початку XXI століття чимало науковців почали активно вивчати невідомі сторінки історії бібліотечної справи як в Україні, так і на території сучасної Хмельниччини (Поділля, Волинь). Директор наукової бібліотеки Хмельницького національного університету О.Б. Айвазян досліджує історію бібліотечного будівництва в краї у другій половині XIX – на початку XX ст. Підсумком дослідження стала монографія О.Б. Айвазян (наук. керівник В.С. Прокопчук) «Бібліотеки Поділля (друга половина XIX – початок XX ст.)» [1]. У монографії проаналізовано процес формування мережі бібліотек у Подільській губернії в другій половині XIX – на початку XX ст., встановлено кількість бібліотек, склад їх фондів, роль держави, громадських організацій, церковних, освітніх і громадських діячів у формуванні мережі, організації діяльності бібліотек краю. Наукова новизна одержаних результатів у тому, що тут «вперше: комплексно проаналізовано факти, що стосуються становлення і розвитку бібліотек Поділля в досліджуваній період; розроблено періодизацію розвитку бібліотечної мережі Подільської губернії; введено до наукового обігу низку раніше невідомих архівних документів і матеріалів, які розширюють фактологічну базу поділлязнавства та бібліотекознавства.

Ще однією сторінкою, яка потребує ґрунтовного дослідження історії бібліотечної справи є вивчення історії приватних, родинних та родових бібліотек, що існували на території сучасної Хмельниччини. Їх фонди є частиною книжкового спадщини України. Певний час вони були вилучені із суспільного та культурного середовища. Проте коли в Україні розпочалась робота по реєстрації національного культурного надбання ці книги були введені до національного культурного реєстру. Серед останніх книг, які розкривають це питання і надійшли до Хмельницької ОУНБ є монографія Оксани Рабчун «Бібліотека Загінецька» [3]. Значна увага у виданні приділяється долі зібрань, що були розпоршені у XX ст. під час воєн,

революційних подій, репресій тощо. Це цікава історія родового книжкового зібрання польського роду Урбановських та Стажинських, відоме також і за назвою «Бібліотека Загінецька», що походить від назви села Загінці на Хмельниччині (Деражнянський район) – останнім місцем перебування у власності представників названого роду (*родова бібліотека це бібліотека, яка передавалась у спадок не менше як три рази*). За оцінками дослідників, його книжкове зібрання було одним з найбільших і найкращих на Волині в першій половині XIX століття. Станом на 1835 рік воно налічувало близько 13 тисяч томів. Син Едварда Стажинського Болеслав у 1863 році перевіз бібліотеку з Городця у с. Загінці, де для неї добудував окреме двоповерхове приміщення. Пізніше до неї була долучена власна бібліотека Болеслава, який був справжнім бібліофілом. У 1896 році бібліотека його стараннями налічувала вже 16 тисяч томів. На жаль масток Стажинських не зберігся. На місці садиби нині розміщено парк, що є пам'яткою паркової культури. Він занесений до реєстру пам'яток Деражнянського району Хмельницької області та є частиною державного Музейного фонду України.

Дуже цінним є те, що у книзі подається джерельна база дослідження, яка спирається на архівні документи Наукової Бібліотеки України ім. Вернадського, де сьогодні зберігається значна частина зібрання. Загальна частина зібрання бібліотеки, яка знаходиться у НБУВ становить 6314 одиниць. У книзі є чимало ілюстрацій власницьких та дарчих написів, зображення екслібрисів, прикладів форзаців книг, оправ, виготовлених з картону та шкіри. Подано іменний і географічний покажчики.

Авторська монографія доктора історичних наук Т.Р. Каросевої «Провінція у галактиці Гутенберга: книжкова культура подолян другої половини XIX – початку XX ст.» [8] розкриває розвиток книжкової культури, роль бібліотек у її формуванні. У книзі подається велика джерельна база, з яких низка неопублікованих документів знаходиться у Державному архіві Хмельницької області. Серед опублікованих джерел подаються збірники документів, законодавчі матеріали, статистичні збірники, діповодні документи, довідкові, бібліографічні видання тощо. Особливо цінними є додатки, яких у книзі – більше десяти. Серед них – Список Родових бібліотек Подільської губернії другої половини XIX – поч. XX ст. Важливим є те, що у списку вказується і сучасна адміністративна приналежність населених пунктів, з яких 58 – на території сучасної Хмельниччини. У книзі представлено більше ста штампів, печаток книгарень та бібліотек, в тому числі і штампів, які є на книгах Хмельницької ОУНБ, що дає можливість простежити формування фонду та реорганізації бібліотек. Це говорить про велику роль книги у житті жителів краю, дає поштовх дослідникам до нових пошуків у вивченні бібліотечної справи на території сучасної Хмельниччини. Введення до наукового обігу родових зібрань є новим джерельним шаром історії книжкової культури і новою базою для істориків, книгознавців, бібліотекознавців, біографістів, усіх, хто цікавиться історією та культурою краю.

Вивчення досвіду минулого може допомогти в усвідомленні місця книжкової культури, значення бібліотек і читання сьогодні.

В Україні формується нова політика держави в галузі культури, науки, освіти, бібліотечної справи. Децентралізація дає змогу створити такі бібліотеки, які потрібні саме конкретній громаді. Здійснюються активні пошуки оптимальних моделей розвитку бібліотек, найбільш прийнятних конкретній ОТГ враховуючи її економічні можливості, демографічну ситуацію населення, природничо-географічне розташування, відстань між населеними пунктами, характеристику закладів культури.

І варто пам'ятати, що сьогоднішній день завтра також стане історією, тому дуже важливо достовірно і конкретно фіксувати роботу бібліотек, не залишати «білих плям».

Список використаних джерел:

1. Айвазян О.Б. Прокопчук В.С. Бібліотеки Поділля (друга половина XIX – початок XX ст.) : монографія. Кам'янець-Подільський : Звелейко Д. Г., 2016. 256 с.
2. Бібліотека в інформаційному суспільстві : матеріали наук. практ конф., присвяч. 100-річчю Хмельниц. ОУНБ ім. Островського, 21 верес. 2001 р. Хмельницький, 2001. 332 с.
3. Рабчун О. Бібліотека Загінецька : монографія. Москва : Изд-во Перо, 2017. 266 с.
4. Бібліотека і час: ювіл. зб., присвяч. 100-річчю з часу заснування Хмельниц. ОУНБ ім. Островського. Хмельницький, 2001. 116 с.
5. Бібліотека університету: витоки та сучасність: зб. наук. ст. та матер., присвяч. 50-річчю з дня заснування наук. 6-ки ун-ту / редкол.: О.Б. Айвазян та ін. Хмельницький : ХНУ, 2012. 296 с.
6. Бібліотеки у створенні єдиного інформаційного простору Хмельниччини : матеріали обл. міжвід. наук.-практ. конф. Хмельницький, 2004. 146 с.
7. Газети Хмельниччини 1944-2017 років у фондах обласної універсальної наукової бібліотеки: каталог / упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін. ; Хмельниц. ОУНБ. Хмельницький : Цюпак А.А., 2017. Вип. 1. 100 с.
8. Каросва Т.Р. Провінція у галактиці Гутенберга: книжкова культура подолян другої половини XIX – початку XX ст. : монографія / М-во освіти і науки України, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2014. 472 с.: іл.
9. Література: Бібліотека і час: зб., присвяч. 100-річчю ОУНБ / Упр. культури Хмельниц. облдержадмін. ; Хмельниц. ОУНБ. Хмельницький, 2001. 116 с.
10. Мілютін М. Бібліотеки Хмельниччини у минулому і тепер : короткий іст. нарис. Хмельницький, 1958. 57 с.
11. Покликання – бібліотекар : бібліогр. покажч. / Упр. культури Хмельниц. облдержадмін. ; Хмельниц. держ. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Островського ; упоряд. С. Михайлова. Хмельницький, 2001.
12. Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Островського в інформаційному просторі / Упр. культури, туризму та курортів Хмельниц. облдержадмін. ; Хмельниц. ОУНБ. Хмельницький, 2006. 44 с.

The article reveals the history of the library business in Khmelnytsky, which is covered in the editions of the early 21st century. These are the publications that date back to the anniversaries of libraries, materials of scientific conferences, monographs. The material is presented on the basis of the Khmelnytsky UUNB fund.

Key words: library, public library, scientific library, generic library, book, exlibris history of library business, research, publication, ethnography, conference, monograph.

Отримано: 03.05.2018